

STALNA MUZEJSKA POSTAVKA U BRUSA BEZISTANU

THE PERMANENT EXHIBITS IN THE BRUSA BEZISTAN

Abstract:

In 1992 the Museum of Sarajevo lost the building in which it had been housed for many years, when the property was restored to its original legal owner. During the war of aggression and the siege of Sarajevo, the exhibits were stored in one of the Museum's annexes, the former synagogue known as Il Kal Grandi, which had been converted into the Jewish Museum of BiH. A few years after the war ended the Cantonal authorities allocated the Brusa bezistan in Baščaršija to the Museum for its permanent exhibits. The bezistan is a historic monument dating from 1551, originally a covered market where silk from Bursa was sold.

The displays were designed by a team of experts overseen by a Council composed of prominent figures from the world of culture, history and politics. The exhibits provide a chronological overview of the history of Sarajevo from prehistoric times to 1914. Later times are portrayed in the Sarajevo 1878-1918 Museum.

This paper describes the work on the exhibits, the advantages and shortcomings of the premises, a description of each display, and the names of all those who took part in the project.

Sažetak:

Muzej Sarajeva je 1992. godine izgubio svoju matičnu zgradu u kojoj je bio smješten do tada, zbog toga što je zgrada vraćena svom izvornom i pravnom vlasniku. Tokom agresije i Opsade Sarajeva, eksponati su bili pohranjeni u depandansu Muzeja sinagogi Il Kal Grandi, u kome je inače Muzej Jevreja BiH. Nekoliko godina po završetku rata, Kantonalne vlasti dodjeljuju Muzeju prostor Brusa bezistana na Baščaršiji za stalnu muzejsku postavku. Bezistan je spomenik kulture iz 1551. godine, izvorno zatvorena tržnica u kojoj se prodavala svila iz Burse.

Postavku je radio tim stručnjaka, a rad je pratio Savjet sačinjen od poznatih imena iz svijeta kulture, historije i politike. Izložba hronološki prikazuje historiju Sarajeva od prahistorije do 1914. godine. Nastavak je prikazan u muzeju "Sarajevo 1878-1918".

U tekstu je opisan način rada na postavci, prednosti i nedostaci datog prostora, opis izložbe po segmentima, kao i imena svih učesnika u Projektu.

Tokom opsade Sarajeva 1992-95. godine, Muzej grada Sarajeva je ostao bez svoje matične zgrade iz imovinsko-pravnih razloga. Kompletan inventar Muzeja zajedno sa svim eksponatima, preseljen je u zgradu Muzeja Jevreja Bosne i Hercegovine, odnosno Staru jevrejsku sinagogu Il Kal Grandi, koja je jedan od depadansa Muzeja.

Ovakav razvoj situacije se u toku agresije pokazao kao dobar, jer su eksponati u zgradi Sinagoge ostali sačuvani. Sama sinagoga nije direktno gađana, a i njena konstrukcija sa debelim zidovima, mračnim i hladnim prostorima bez vlage, pogodovala je očuvanju predmeta.

No, smještaj Muzeja nije riješen ni nakon agresije, što je razumljivo, obzirom na kompletnu situaciju koja je vladala u zemlji. Mora se priznati da je važnije bilo riješiti vitalna pitanja kao što su bolnice, kuće, škole i sl. Ipak, cijelo vrijeme, radnici Muzeja i pojedinci iz Kantonalne vlasti, pokušavali su naći adekvatno rješenje. Analiziralo se više opcija, jedna od njih bila je i čuvena Jajce kasarna iznad Bentbaše (u blizini sarajevske Vijećnice), ali je tadašnje rukovodstvo Muzeja

ovaj prijedlog odbilo. Tako je oktobra 1999. godine na inicijativu tadašnjeg guvernera Kantona Sarajevo gđina. Mustafe Mujezinovića i načelnice Općine Stari Grad gđe. Halime Hadžijamaković, Vlada Kantona dodijelila prostor Brusa bezistana Muzeju za Stalnu izložbenu postavku. Stručni kolegij Muzeja na čelu sa direktorom gđom. Mevlidom Serdarević, sa zadovoljstvom je prihvatio ovu odluku. U međuvremenu, zbog administrativnih promjena na nivou grada, naziv Muzej grada Sarajeva je promijenjen u Muzej Sarajeva.

Međutim, donošenjem ove odluke, pitanje smještaja Muzeja nije riješeno. Ostao je problem smještaja depoa, kancelarija, radionica, biblioteke i svih drugih muzejskih sadržaja, a time Muzej Jevreja BiH ostaje blokiran i zatvoren za javnost. Vlada, 2003. godine dodijeljuje Vilu Koste Hermana, zgradu iz Austro-ugarskog perioda, Muzeju i Kantonalnom zavodu za zaštitu kulturno-historijskog i prirodnog naslijeđa, ali je zbog velike oštećenosti zgrada neupotrebљiva dok se na njoj ne izvrši rekonstrukcija. Da bi ubrzali otvaranje Muzeja Jevreja, u proljeće 2004. godine Općina Stari Grad dodijeljuje jednu zgradu na području Bašćaršije za smještaj eksponata, a do obnove Vile Koste Hermana. Zahvaljujući tome, jula 2004. godine otvorena je Stalna muzejska postavka u Muzeju Jevreja BiH.

Vratimo se našoj Stalnoj postavci u objektu Brusa bezistan. Stručni kolegij Muzeja je, nakon što je Bezistan predložen za Stalnu postavku, vodio žučne rasprave za i protiv. Naime, pojedine kolege su smatrale da je prostor premalen za izlaganje bogate historije našeg grada, što jeste jedan od problema, ali je, ipak, prevladalo mišljenje da je prostor adekvatan iz drugih razloga. Objekat je sam po sebi spomenik kulture pod zaštitom države, nalazi se u centru Bašćaršije i ima bitne tehničke preduslove koji su potrebni za muzejsku postavku. Nedostatak prostora za izlaganje moguće je riješiti dobrim arhitektonskim i dizajnerskim rješenjem izložbe, kao i tehničkim dostignućima.

Bezistan je tekovina Osmanskog carstva, predstavlja zatvorenu tržnicu. Sama riječ bezistan predstavlja arapsko-perzijsku složenici bezz-i-stan, što u prevodu znači mjesto gdje se prodaje platno. Brusa bezistan je dao izgraditi veliki vezir Rustem paša, porijeklom iz okoline Sarajeva, 1551. godine, i uvakufio ga (dao u zadužbinu) zajedno sa dućanima koji se nalaze oko njega. U njemu se prodavao pretežno tekstil, na cijeni je bila svila iz Burse, pa je po tome i dobio naziv. To je građevina pravougaone osnovice, površine od 592 kvadratna metra, ali sa unutarnjom galerijom prosječne širine 5 metara, koja se proteže duž sva četiri zida. Objekat je nadsvođen sa šest kupola promjera 7 metara, koje se naslanjaju na zidove i dva stuba u sredini objekta. Od 1950. godine zaštićen je kao spomenik graditeljskog naslijeđa. Služio je, sa prekidima, svojoj osnovnoj namjeni, dakle u enterijeru objekta je obavљana trgovina, ali se korisnik često mijenjao, što je uticalo na njegov sveukupni izgled. Za rekonstrukciju i vraćanje objekta u prvobitni izgled, a prije postavljanja izložbe, bio je zadužen Kantonalni zavod za zaštitu kulturno-historijskog i prirodnog naslijeđa.

Radovi na rekonstrukciji završeni su u maju 2004. godine. Rekonstrukcija je obuhvatala saniranje oštećenja nastalih nakon ratnih dejstava i posljedica tih oštećenja nakon rata, uklanjanje svih suvišnih elemenata koji su vremenom dodavani, vraćanje enterijera i eksterijera što vjernije izvornom izgledu, ali i prilagođavanje objekta novoj namjeni u smislu izmjene starih i provođenja novih instalacija prema potrebama projekta izložbe.

Ovdje je potrebno sačiniti malu digresiju i objasniti zašto su se radovi odvijali ovako dugo. Osnovni problem je svakako finansijske prirode, jer je od sume predviđene Projektom koji su zajednički izradili Zavod i Muzej, odobreno i dobiveno manje od pola sredstava. Tako se obim radova morao bitno smanjiti i u tom smislu i angažovanje firmi koje su vršile poslove. No, nisu samo finansije usporavale rad na Izložbi, već i promjene u strukturi vlasti. Naime, promjenom Upravnog odbora Muzeja dolazi do potpune obustave rada na kompletnom Projektu gotovo godinu dana. Novi Upravni odbor donosi odluku da se sve aktivnosti obustave, pod izgovorom da problem Muzeja Sarajeva treba posmatrati u cjelini i istovremeno rješavati pitanje kompletnog smještaja. Ipak, nakon godinu dana, tadašnji predsjednik UO Muzeja podnosi ostavku iz ličnih razloga, a slijedeći Upravni odbor ponovo aktivira rad na ovom, već uveliko započetom Projektu.

Uporedo sa radovima koji su se odvijali na objektu i uz stalnu saradnju sa kolegama iz Zavoda, stručnjaci Muzeja radili su na pripremi izložbe.

Novembra 1999. godine, na prijedlog Stručnog kolegija Muzeja, Upravni odbor donosi odluku o formiranju Stručnog savjeta Stalne muzejske postavke u Brusa bezistanu u sastavu: Bajić Svetlana, etnolog, Zemaljski muzej; Grbelja Tonči, prof. historije, Historijski arhiv; **dr. Hadžirović Ahmed**, prof. historije, Historijski muzej - predsjednik savjeta; dr. Husedžinović Sabira, arhitekta, Federalno Minisrstvo kulture i sporta; prof.dr. Imamović Enver, arheolog. Filozofski fakultet; prof. Kamhi David, Muzička akademija; prof.dr. Krzović Ibrahim, historičar umjetnosti, Akademija likovnih umjetnosti BiH; Mujezinović Mustafa, Guverner Kantona Sarajevo i dr. Zlatar Behija, orijentalista, Orijentalni institut. Zadatak Savjeta je bio da se sastaje najmanje jednom mjesečno i prati rad na Projektu u svim aspektima. Pored redovnih članova u radu Savjeta su učestvovali i svi kustosi Muzeja kao i stručnjaci Zavoda. Savjet je prihvatio osnovni nacrt tematsko-ekspozicionog plana Stalne postavke koji je predložio Stručni kolegij Muzeja. Nacrt se, naravno, u osnovi oslanja na Stalnu postavku koju je Muzej imao do 1992. godine. Naime, kao muzej lokalnog i historijskog karaktera, jedini mogući način je hronološko prikazivanje historijskih perioda, unutar kojih su moguće varijante. Oslanjajući se na ovaj koncept, određeni su autori historijskih podloga i autori pojedinih dijelova izložbe.

Historijsku podlogu za arheološki dio izložbe napisali su Mirza Hasan Ćeman, Svetozar Pudarić i Zilka Kujundžić-Vejzagić, autor ovog dijela izložbe je Zilka Kujundžić-Vejzagić, vanjski saradnik, arheolog iz Zemaljskog Muzeja. U trenutku donošenja ovih odluka, Muzej Sarajeva nije imao zaposlenog kustosa arheologa. Nakon što je 2001. g. primljen mladi arheolog Adnan Muftarević, on se uključuje u rad kao asistent na postavci arheološkog dijela izložbe.

Za dio izložbe koji prikazuje Osmanski period u Sarajevu historijsku podlogu pisala je dr. Behija Zlatar, a za autora postavke imenovana je Amra Madžarević, kustos Muzeja.

Za period Austro-Ugarske vladavine historijsku podlogu napisao je **Bajro Gec**, kustos Muzeja, tekst o arhitekturi napisao je Borivoje Spasojević, arhitekta, a o umjetnosti istog perioda prof. dr. Ibrahim Krzović. Autor ovog dijela izložbe je **Bajro Gec**. Asistent na postavci je Žanka Karaman, kustos.

Za XX stoljeće podlogu je napisao prof.dr. Tomislav Išek. No, vremenom se privremeno odustalo od prikazivanja ovog perioda, o čemu ćemo kasnije govoriti.

Idejno rješenje Izložbe uradio je **prof. Kemal Hrustanović**, dipl.ing.arh., izvedbeno rješenje su radili Pavle Mašić, dipl.ing.arh., koji je u isto vrijeme bio i nadzornik nad izvođenjem radova, i Emir Softić, dipl.ing.arh. Za dizajn kompletne Izložbe odabran je Nedžad Čmajčanin, stalni saradnik Muzeja. Kao koordinator cijelog projekta izabran je **Bajro Gec**, koji je za kratko vrijeme podnio ostavku na tu funkciju, a preuzela je, po odluci Savjeta, Amra Madžarević.

Zbog nedostatka finansijskih sredstava, Stručni savjet je nakon dvije godine rada morao biti reducirani i preimenovan u Stručni tim, u čijem su sastavu radili prof.dr. Ibrahim Krzović, kao historičar umjetnosti, Svetlana Bajić, kao etnolog; **prof. Kemal Hrustanović**, idejni autor, te autori pojedinih dijelova Izložbe.

Dakle, nakon što su određene ekipe za rad, pristupilo se poslu. Stručnjaci za pojedine oblasti u bogatoj historiji našeg grada napisali su historijske podloge, na osnovu kojih su autori izradili tematsko-ekspozicione planove izlaganja. O svim tematsko-ekspozicionim planovima se raspravljalo na sjednicama Savjeta i svi su morali biti usvojeni od strane Stručnog savjeta. Kustosi autori su, na osnovu svojih planova, izdvojili eksponate za izlaganje, izradili fotografije i «špiگل» izlaganja na osnovu kojeg je arhitekta sačinio svoj Projekat, uključujući i vitrine. Ekspونات su zatim predati na obradu konzervatorima i preparatorima.

Na predmetima od drveta, metala i kamena su radili mr. Vesković Esad i Karkelja Hamo, Zemaljski muzej, te Taib Kešmer, Muzej Sarajeva, a na predmetima od tekstila viši prepratori Jasna Šišić i Enisa Čaušević, Zemaljski muzej. Muzej Sarajeva u tom trenutku (a ništa se nije

promijenilo ni do danas), nije imao zaposlenih preparatora niti konzervatora. Ovaj veliki problem oko kadrova, isto važi i za etnologe, arheologe, historičare umjetnosti, muzeologe, nije zastupljen samo u našem muzeju, već na području cijele Federacije. Razlog ovome je činjenica da ne postoji nijedna obrazovna institucija koja školuje nabrojane kadrove, neophodne u radu svakog muzeja, dakle neophodne za očuvanje sopstvene kulturne baštine i materijalnih dokaza o postojanju. No, ovo nije problem ovog rada, već iziskuje posebnu studiju.

Već sam napomenula da je, uporedo sa radovima i pripremama Izložbe od strane muzealaca, Zavod za zaštitu spomenika vršio radove na objektu. Isti su završeni maja 2004. godine, a izložba je, prema zahtijevima nadležnog Ministarstva trebala biti otvorena u septembru iste godine. Uz veliko zalaganje cjelokupne ekipe angažovane na radu i svih zaposlenika u Muzeju, a pored velikih zakašnjenja i problema sa isporukom i postavkom vitrina za izlaganje, Izložba je otvorena 30. septembra.

IZGLED POSTAVKE

Izložba je podijeljena na tri segmenta: arheologija (neolit.....), Osmanski i Austro-ugarski period. U okviru ovih perioda, obrađene su najznačajnije i najkarakterističnije oblasti za razvoj i historiju našeg grada. Svaka tematska cjelina popraćena je odgovarajućim tekstom (uvodnom legendom) na bosanskom i engleskom jeziku i predstavljena eksponatima koji vjerno dočaravaju segmente iz života perioda na koji se odnose.

Izložba arheologije je podijeljena u tri segmenta : prethistoriju, antički period i srednji vijek.

Početak je naravno rezervisan za najpoznatije prethistorijsko nalazište u Bosni i Hercegovini - Butmir. Originalna duhovna kultura njegovih stanovnika uvrstila je bosanskohercegovačku arheologiju u evropske razmjere. Uz Butmir je, kroz predmete, prikazan jedan veoma važan ljevački centar za izradu bakarnog oružja i oruđa - Debelo brdo.

Arheološka građa koja prezentira sarajevski kraj u doba rimske vlasti prikupljena je uglavnom na sistematskim istraživanjima antičke Ilidže, poljoprivrednog dobra na Stupu, kasnoantičkih refugija Debelo brdo i gradac na Ilinjači, te brojnih pojedinačnih nalaza širom Sarajevskog polja i okoline.

Period koji u našoj arheologiji nazivamo srednjim vijekom obuhvata razdoblje od 6. - sredine 15. vijeka n.e. Arheološki spomenici ranog srednjeg vijeka pripadaju dobu seobe naroda i ranoslovenskom periodu., dok kasni srednji vijek obuhvata vrijeme nastanka i razvoja državne organizacije srednjevjekovne Bosne (od sredine 12. do sredine 15.v.)

Dio Izložbe koji predstavlja **Osmanski period** počinje poveljom Isa-bega Ishakovića, koja se smatra aktom osnivanja Sarajeva kao šehera (grada). Sljedeći segment, jedan od najznačajnijih za razvoj grada, i možda presudan za razvijanje Sarajeva baš na ovom mjestu je: voda. Bogatstvo okolnih brda izvorima, uzrokovalo je da Sarajevo postane prvi grad u Evropi u kome je izgrađen vodovod. Stoga, priču o vodi smatramo važnom. Dalje se govori o najvećem bogatstvu ovog grada, multikulturalnosti i izgradnji četiri bogomolje u prečniku od 200 metara. Pod ovim segmentom predstavljeno je i bogatstvo gradskih nošnji. Sljedi priča o nastanku i životu čaršije, kao dijela grada u kome se odvijao društveni život. U okviru priče o čaršiji je i priča o zanatima. Umjetnost nastala u ovom periodu je sljedeća tema, predstavljena karakterističnim umjetničkim izrazima tog perioda. Mahala je dio grada izvan čaršije u kome se stanovalo i ona je, zajedno sa životom u kući, sljedeća tema. Izložba završava političkim prilikama pred dolazak Austro-ugarske, te je u ovom dijelu predstavljena između ostalog i kolekcija oružja. Osmanska arhitektura je predstavljena velikom maketom Čaršije u prizemlju objekta. Zbog svojih velikih dimenzija i težine, nije mogla fizički biti postavljena na galeriju u okviru dijela izložbe kojem tematski pripada, ali je posjetilac tekstom upućen na nju. Uostalom, Maketa se vidi iz tzv. ptičije perspektive sa cijele galerije.

Period **Austro-ugarske vladavine** u našem gradu, predstavljen je u nešto kraćem obliku, uz objašnjenje da će otvaranje muzeja «Sarajevo 1878 - 1918», predviđeno za ovu (2005.) godinu, obuhvatiti ovaj period, zajedno sa Atentatom, u mnogo većem obimu. Na Stalnoj postavci u Bezistanu dat je akcenat na promjene u kulturi življenja koje su se desile u odnosu na prethodni period. To su promjene u načinu odijevanja, ali uz jasno sačuvane elemente tradicionalnog, što daje jedan veoma karakterističan stil samo za ovo podneblje. Zatim je tu novi stil uređenja enterijera, pojava štamparija i časopisa, i naravno, potpuno novi stil u arhitekturi koji izgledu ovog grada daje karakteristični pečat sukoba Istoka i Zapada.

Period XX stoljeća u Sarajevu, na žalost, nije zastupljen na ovoj izložbi. Razlog tome je niz okolnosti, od toga da Muzej nije sakupljao predmete mlađe od Drugog Svjetskog rata, da je dobar dio upravo kolekcije XX st. stradao tokom agresije (uglavnom pisani materijal), da nemamo osobu zaposlenu u Muzeju koja se bavi ovom problematikom i da je nedostatak sredstava uslovio da se privremeno odustane od prikazivanja ovog značajnog perioda u historiji grada. Nedostatak sredstava je onemogućio otkup predmeta koji nedostaju našim kolekcijama i izradu velike makete Opsade, koja je bila predviđena za izlaganje tako da bude vidljiva i sa vanjske strane kada je Muzej zatvoren. U isto vrijeme otvorena je izložba o Opsadi u Historijskom muzeju, pa su neki smatrali da je to za sada dovoljno.

Ipak, moj lični stav je, da je to veliki nedostatak ove postavke. Pored agresije, koja je apsolutno događaj bez presedana koji mora biti zastupljen u gradskom muzeju bez obzira na postavke u drugim muzejima, Sarajevo je tokom XX stoljeća imalo veoma burnu i bogatu historiju. Pod XX stoljećem se u ovom kontekstu misli na period poslije 1918. godine, jer postavka seže do ove godine. Pored tri rata koja je ovaj grad preživio za posljednjih sto godina, u periodima između ratova, ovdje se desio i čitav niz lijepih stvari, između ostalog ovaj je grad dao dva Nobelovca, jednog Oskarovca, Olimpijske igre i veliki broj poznatih umjetnika, sportista, muzičara i slično.

Stoga smatram da je prioritet u narednom periodu širenje izložbe u ovom pravcu, da bismo, kao gradski muzej, imali kompletnu postavku. Istina je da trenutno postavka zauzima gotovo cijeli prostor Bezistana, ali dobrim arhitektonskim rješenjem, uz male izmjene, i smanjenje prostora predviđenih za druge aktivnosti, ovaj period u historiji našeg grada može naći svoje mjesto. Tek tada će posjetilac imati kompletnu sliku o Sarajevu na jednom mjestu.

Kada je riječ o nedostacima, moram naglasiti da je čitav niz niskih izložbenih vitrina, projektom predviđen na spratu uz ogradu, tokom izvođenja radova morao biti izbačen, naravno zbog nedostatka finansija, tako da je morao biti smanjen i broj eksponata.

Također, već spomenuta maketa Opsade uz koju je projektant Hrustanović zamislio veliko platno na kome bi se prikazivali filmovi o samoj opsadi, ali i o općoj historiji grada, kao i manja maketa centra grada sa svjetlosnim efektima koji upućuju na najznačajnije objekte, ni u kom slučaju ne smiju biti zaboravljene, već treba planirati njihovu izradu u narednom periodu. Obzirom da su ove makete predviđene sa vanjske strane u bočnim ulazima Bezistana koji se ne koriste, prostor za njihovo postavljanje nije upitan.

TEHNIČKA OPREMA IZLOŽBE

Da bismo opravdali epitet moderna, kako smo je zamislili, i opravdali nedostatak prostora, nastojimo Izložbu opremiti tehničkim pomagalima.

Na početku se nalazi ekran (touch screen) sa svim podacima o postavci i pojedinim aspektima izložbe. Svaka tema zastupljena na izložbi biće produbljena i posjetilac će, zavisno od interesovanja moći proširiti svoje znanje. Osim ovog ekrana, na spratu su postavljena dva ekrana na kojima će se prikazivati filmovi i snimci o raznim aspektima života; o kulturi življenja, o zanatima, o arhitekturi i slično.

Svaki posjetilac izložbe može iznajmiti slušalice sa snimljenim vodičem na bosanskom i

engleskom jeziku. Radi se na muzičkoj podlozi koja će pratiti glas i koja odgovara periodu na koji se vodič odnosi.

Cijeli prostor je opremljen video nadzorom i obezbjeđen alarmnim sistemom.

U toku je projekat za pokrivanje velike makete Čaršije i njeno adekvatno označavanje, što podrazumijeva označavanje dijelova Makete sa adekvatnim legendama, a da se pri tome ne naruši sam eksponat. Moram naglasiti da Maketa izaziva najveći interes kod publike.

U objektu su urađene dvije vrste rasvjete: rasvjeta objekta i rasvjeta vitrina. Pri tome postoje određeni nedostaci, jer su četiri položene vitrine na spratu potpuno neosvijetljene. Da li je to propust arhitekta ili izvođača radova, to je sada manje važno, ali je činjenica da nema dovoda struje i da nema adekvatnog rješenja.

MUZEJ POSLIJE OTVARANJA

Godinama poslije rata u medijima, među kolegama muzealcima i građanima kružila je priča o nedostatku gradskog muzeja, o velikoj šteti koju ovaj nedostatak donosi u prezentaciji turistima i gostima grada, kao i edukaciji djece. Muzej je otvoren, ali publike je, čini se, mnogo manje od onih govornika koji su kritikovali prije njegovog otvaranja. Zašto, to je pitanje čitave studije psihologa i pedagoga. Neoprostiva je nezainteresiranost škola, odnosno učitelja, nastavnika i roditelja za ovakav vid upoznavanja djece sa sopstvenom historijom i stvaranja navike odlaska u kulturne institucije.

Upravo zbog toga, a i zbog činjenice da muzeji već odavno nisu institucije u kojima se u tišini razgledaju predmeti koji se ne smiju dirati, Muzej Sarajeva pokreće niz aktivnosti na oživljavanju prostora i same postavke. Jedan od takvih projekata je otvaranje «Malog muzeja» u jednoj od pomoćnih prostorija. Ovaj dio biće prilagođen dječijem uzrastu, gdje će posjetioci moći, pored razgledanja eksponata, oblikovati, crtati i na druge načine «usvajati» ono što su vidjeli.

Sljedeći projekat je prezentacija starih zanata i drugih starih vještina, koje će se odvijati jednom do dva puta godišnje. Pri tome će kustosi teoretski prezentirati osnove pojedine vještine, a ljudi koji se bave time će to praktično i pokazati. Ovaj projekat se realizira u saradnji sa udruženjima zanatlija.

Središnji prostor se koristi za povremene izložbe, što po mom ličnom mišljenju narušava, makar i povremeno, izgled Stalne postavke. Razlog tome je što prostor u kome su bile ove manje izložbe nije velik niti je fizički odvojen od naše postavke, a ni same izložbe se tematski nisu uklapale u ambijent. Projekat predstavljanja zanata je nešto drugo jer će se odvijati jedan dan i potpuno je u skladu sa predstavljanim temama.

Bez obzira na izvjesne propuste gore pomenute, smatram da je odabir objekta i sama postavka u njemu neophodna ovom gradu. Baščaršija je sama po sebi atraktivna i predstavlja spomenik jednog vremena (sa nedopustivim uplivima svakojake trgovine i kiča), ali bez stalnih kulturnih dešavanja. Izložba gradskog muzeja u njenom srcu je prava oaza za turiste i građane, a u isto vrijeme treba da bude polazište za konačno vraćanje Baščaršije u (bar donekle) izvorne okvire. Ovdje prije svega mislim na zaštitu i vraćanje starih zanata, kao i na uklanjanje kiča. Sasvim je jasno da u današnje vrijeme Čaršija ne može živjeti kao nekad, da, na primjer u ulici Ćurčiluk nema nijednog ćurčije jer ljudi od toga ne mogu živjeti, što je slučaj i sa drugim zanatima. Ali je nedopustivo da je, naročito u ljetnim mjesecima, jedan od najljepših sarajevskih trgova Baščaršijski trg i okolina Sebilja (zaštitni znak Sarajeva) potpuno preplavljena prodajom dresova svih svjetskih fudbalskih klubova, ili da je šadrvan kod Baščaršijske džamije zaklonjen pokretnim štandovima na kojima se prodaje uvozna roba, ili da se ne vidi nijedan izgled dućana u ulici Sarači od robe sumnjivog porijekla koja visi do pola ulice. Naravno, lično nemam ništa protiv prodaje i ove vrste robe, ali je njoj u srcu turističkog i historijskog dijela grada mjesto bar unutar dućana. Ovakvih primjera ima, na žalost, mnogo.

Zato ulogu Muzeja ne treba ograničiti u okviru zidova Brusa bezistan, već moramo, u saradnji sa općinskim vlastima i udruženjima zanatlija, proširiti Muzej na cijelu Baščaršiju, što ona u osnovi i jeste. Ovo je još jedan dokaz da je Stalna postavka Gradskog muzeja našla svoje pravo mjesto upravo u Brusa bezistanu.

Isto tako, Stalnu postavku ne trebamo, kao stalnu smatrati i završenom, već i dalje raditi na njenom oplemenjivanju i proširivanju.

SMJEŠTAJ OSTALIH MUZEJSKIH PROSTORA

Pitanje Muzeja Sarajeva se rješava uz pomoć nadležnih institucija kao što su Kanton Sarajevo, preko Ministarstva kulture i sporta i Ministarstva finansija, Gradska uprava i Općina Stari Grad. Nakon što je otvoren Muzej Jevreja Bosne i Hercegovine i Brusa bezistan, dodijeljena nam je i zgrada Vila Koste Hermana, u kojoj su smješteni depoi, kancelarije i popratni sadržaji Muzeja. Ovu zgradu dijelimo sa Kantonalnim zavodom za zaštitu kulturno-historijskog i prirodnog naslijeđa. Ipak, kao muzealac, dužna sam iznijeti svoje mišljenje o smještaju Muzeja. Koliko je meni poznato, možda griješim, niko od nadležnih se nije konsultovao sa muzealcima o našem konačnom smještaju. Naime, ova zgrada, čak i da je ne dijelimo sa Zavodom, nije dovoljna za smještaj svih naših depoa po svjetskim muzejskim standardima. Normalno je da ljudi koji nisu direktno u struci ne moraju znati šta podrazumijeva jedan depo za muzejske eksponate, ali sve naše potrebe iskazane pismeno u više navrata ostale su nezapažene. Eksponati nisu stare stvari, a depoi nisu podrumi. Da bi ovi predmeti mogli trajati kroz vrijeme i služiti svojoj svrsi, svjedočenju nekog prošlog vremena, moraju imati specijalne uslove, kao što su određen prostor sa propisanom količinom svjetlosti, vlage, temperature. Ti predmeti su od različitih materijala, a svaki materijal zahtijeva različite uslove, te ne možemo zajedno držati npr. papir i metal, tekstil i drvo itd. Isto tako, muzeji se ne zaustavljaju u određeno vrijeme, već prikupljaju materijal i dalje, o čemu treba voditi računa i imati dovoljno praznog prostora za deponovanje novoprikupljenog materijala. Radionice za prepariranje i konzerviranje raznih vrsta materijala predstavljaju prave laboratorije. A da ne govorimo o prostorijama za aklimatizaciju predmeta prilikom ulaska i izlaska iz muzeja, jer novonabavljeni predmeti moraju proći fazu «čišćenja» da ne bi u prostore muzeja unijeli insekte i «zarazili» ostale predmete.

Sa muzeološkog aspekta, bilo bi mnogo bolje i praktičnije da je i stalna postavka u istom prostoru gdje i zaposlenici, radionice i depoi. Ovako ćemo biti primorani da eksponate s vremena na vrijeme iznosimo vani da bi ih donijeli na obradu, što muzeološki šteti predmetima. No, kao što sam već rekla u okolnostima u kojima se nalazimo i radimo, pri tome mislim na cjelokupno društvo i naš Kanton, i nakon što su propuštene mnogo bolje prilike, kako kaže narodna poslovice «Bolje išta, nego ništa».

Stoga moram izraziti žaljenje zbog nedopustive odluke bivšeg direktora Muzeja kada je odbio ponuđeni prostor Jajce kasarne za konačno rješenje Muzeja. Obrazloženje za takvu odluku bilo je da je zgrada visoko i da treba, citiram «žičara da se dođe do gore». Stanovnici Sarajeva znaju da se do Jajce kasarne može doći javnim gradskim prevozom za manje od deset minuta, autom za pet, pješice od Baščaršije laganom šetnjom za deset do petnaest minuta, i to pored značajnih i atraktivnih spomenika kulture kao što su Vratničke kapije, groblje na Kovačima, Žuta tabija. Da je prostor prihvaćen prije osam godina, do danas bismo možda imali i malu žičaru koja bi vodila direktno od Bentbaše. Činjenica jeste da je zgrada u lošem stanju i da je iziskavala ogromna materijalna sredstva, ali smo je dobrim planiranjem za ovih proteklih osam godina mogli osposobiti. Ne trebam govoriti tome da je to jedan od najatraktivnijih prostora u gradu i mjesto odakle se pruža najljepši pogled na grad. Najprepoznatljivija panorama Sarajeva sa Vijećnicom i Miljackom sa svim svojim mostovima, nastala je upravo sa ovog mjesta. O veličini zgrade koja bi apsolutno zadovoljila potrebe kako stalne postavke, tako i svih neophodnih muzejskih sadržaja, velike bašte ispred zgrade, mogućnost izgradnje

zabavnog parka i parkinga, mogućnost sopstvenog prevoza od Baščaršije u vidu manjeg kombija i slično da i ne govorimo. Pa zar nisu svi gradski ili neki drugi muzeji, gdje god je to moguće u velikim gradovima upravo na vidikovcima, kao na primjer Muzej grada Zagreba, Muzej Novog Sada, dvorac u Salzburgu, Monmartr u Parizu itd. No, ne trebamo ići dalje od Sarajeva, gdje su najposjećeniji restorani upravo na uzvisinama, predstave koje su se u okviru manifestacije «Baščaršijske noći» održavale upravo u dvorištu Jajce kasarne i na Bijeloj tabiji (koja je mnogo višoj od Kasarne) bile su najposjećenije, što govori da kvalitet privlači. Na žalost, ovaj je prostor ponuđen samo jednom, i nakon nepromišljene odluke pojedinca, zauvijek izgubljen.

Muzej Sarajeva ostaje sa svojim objektima u užem jezgru grada.

1. Stalna postavka «Historija Sarajeva od najstarijih vremena do 1914. g.» u Brusa bezistanu,
2. Stalna postavka u Svrzinoj kući o kulturi življenja bošnjačkog stanovništva kroz 18. i 19. stoljeće,
3. Stalna postavka Muzeja Jevreja Bosne i Hercegovine u Starom hramu Il kal Grandi,
4. Stalna postavka «Sarajevo 1878-1918» koja obuhvata i poznati Sarajevski atentat u nekadašnjem Muzeju Mlade Bosne
5. Stalna postavka Despića kuće koja predstavlja kulturu življenja pravoslavne sarajevske porodice kroz 18. i 19. stoljeće
6. Stalna postavka „Muzej Alija Izetbegović“ u Kulama na Kovačima,
7. Sjedište Muzeja u Vili Kosta Herman